

банас, који је пао у руке војводе Алтомана, и био пуштен (a domino Altomano vaivoda Bosine omnes et singulas quantitates denarii et rerum furatarum in Scutaro dicto Johanni factori suo per quendam Sclavum seu Albanensem qui captavit in manibus dicti vaivode Altomani et per ipsum fuit relaxatus. . . VI, 319).

С. — К.

ЗЛАТО И БАКАР СТАРОГ БРСКОВА

1. — **Помени о злату.** Научно је утврђено: да је Брсково у XIII вијеку било главно, а у XIV вијеку једно од главних трговачких мјеста у Србији, и да се ту ковао први српски новац. Што се тиче брсковских рудника, односно руда, мишљења научника заснивана су, усљед недостатка података, више на претпоставкама, него на историским чињеницама. „Непоуздани и непознати су брсковски рудници на Тари“ — каже Јиречек (*Историја Срба*, III (1923), 207). „Није сасвим сигурно — вели В. Ђоровић — да ли је Брсково било рударско мјесто; зна се само поуздано, да је ту била подигнута прва српска ковница и да су из ње изилазили познати „брсковски гроши““ (*Енциклопедија Ст. Станојевића*, под Брсково). На другом мјесту Јиречек каже: „Ковница новца у Брскову, гдје су се крајем XIII в. ковали »grossi de Brescova«, и извоз сребра из овог трговачког мјеста говоре о рудницима на горњем Лиму, о којима ипак до данас немамо никаквих подробних вијести. . . Од страних трговаца највише је било Которана и Дубровчана; поред њих било је овдје и Млечића. Дубровчани и Которани доносили су највише вино и чоју, а односили највише восак и сребро“ (*Трговачки друмови и рудници Србије и Босне у Средњем вијеку*, Сарајево (1951), 92, 110). „У близини Брскова (тржишта) — пише Франо Тућан — налазили су се велики рудници сребра. . . Из Брскова се извозило доста сребра, а можда се тамо добијало и злато, јер се у листинама из 1318 спомиње Млечанин златар Блаж, који је у Брскову радио свој занат (*Енциклопедија Ст. Ст. под Рудници*). За овог златара Блажа, Јиречек наводи: да се 16 година (1302—18), поред трговачких послова, бавио у Брскову и својим занатом (*Историја Срба*, III, 219).

Познати стари извори, дакле, не говоре о брсковским рудницима сребра, већ о трговини сребром у Брскову. Нигдје се не помиње брсковско злато; — Тућан прави само претпоставку да је тамо могло бити злата, на основу податка о тамошњем бављењу златара Блажа. На датој чињеници та се претпоставка не

може одржати. Златаром се звао и занатлија који ради сребрне предмете; за своје потребе он набавља злато с које било стране. Млетачки златар могао се ту бавити и ради ковања новца; а научно је утврђено: да су брсковске сребрне новце, „налик на млетачке“, ковали приморски и италијански мајстори (Жиречек III, 239). „Из Душанова Законика (чл. 168, 169, 170) — каже Балдуин Сариа — види се, да су ти мајстори били златари. Закон наређује, да (ти) златари могу становати само у оним градовима у којима се кује новац“ (Енциклопедија Ст. Ст. под Ковнице новца).

Которски споменици, међутим, пружају нам докуменат у којему се изричито говори о брковском злату; наиме: да брковско сребро садржи у себи извјесну количину злата. Иво Главати Которанин изјавио је пред судом, 18. I. 1333, да је продао Трифуну Бући 18 фунти сребра, по 13 перпера млетачких фунту; али, ако дотично сребро не садржи у себи злата као брковско, фунту ће рачунати по 12 перпера, и разлику ће надокнадити, под претњом казне према обичају земље, јамчећи лично и свом својом имовином (*Ego Give Glavacti confiteor me vendidisse Triphoni Buchia quamdam quantitatem argenti librarum XVIII pro XIII perperis Venetis libram, quod argentum si non teneret aurum, sicut argentum Brescovanum sit sibi perperis duodecim libra ven(eta) et quod defecerit teneat sibi reficere sub pena secundum usum terre super me et omnia bona mea*). Уговор је склопљен пред судијом Гојшом Калићем и аудитором Трифуном Сцити (књ. I, св. 2, стр. 55).

Познато је, међутим, да је новобрдско сребро садржавало злата, и да су у Средњем вијеку кружиле фантастичне приче о богатству Новог Брда. „О његовом богатству — каже Жиречек — причале су се у иностранству читаве бајке; Византинац Кривоул пише да оvdје злато и сребро формално из земље извире, а Француз Брокијер (1433) је слушао да овдашњи златни и сребрни мајдани дају годишње по 200.000 дуката чисте добити“ (Трговачки друмови и рудници, 90). Јован Капистран писао је папи (1455) да су сребрни и златни рудници Новог Брда доносили деспоту Ђурђу 120.000 дуката годишње (Коста Н. Костић, Наши нови градови на југу, С. К. З. 1922, стр. 136). Наш средњевјековни биограф Константин Филозоф назива Ново Брдо „градом сребрним, уистину и златним“. И један, досад непознати которски докуменат говори о златној примјеси новобрдског сребра. Фрањо Савин продао је, 5. IV. 1337, Трифуну Бући 12 фунти сребра, тврдећи да је из Новог Брда, рачунајући му га са примјесом злата. Како Трифун у том сребру није нашао злата, оптужио је Фрања и тражио накнаду. Пошто се Трифун на то заклео, суд је пресудио: да Фрањо надокнади Трифуну толико злата колико се обично рачуна да садржи 12 фунти сребра из Новог

Брда (*quod idem France debeat eidem Triphoni restaurare tantum aurum quantum consueverunt tenere 12 libre argenti de Nova Berda predictae. . . I—2, 258*). Овдје се не наводи цијена новобрдског сребра, ни проценат златне примјесе у њему. Према једном документу из 1436, који наводи Жиречек, „прерађено новобрдско *argentum glame* садржавало је једну шестину, дакле од прилике 16,67% злата“ (Историчка Срба, III, 208).

Из наведеног которског документа видјели смо да је фунта брсковог сребра (рачунајући га са примјесом злата) била један перпер скупља од фунте обичног, чистог сребра, без златне примјесе, чија је вредност износила 12 перпера. Значи, брсково сребро садржавало је у себи 8,33% злата, — упола мање него новобрдско сребро; а то је, опет, значајан проценат (у 1 кг сребра 80 гр злата).

Которски златар Савин склопио је, 2. X. 1332, уговор са златаром Донатом Николиним из Млетака, да ради код њега за храну и 30 перпера годишње, с тим да и Донат иде у Србију, ако Савин пође да ради тамо; у којем случају Савин му повећава годишњу плату на 40 перпера, и исплаћиваће га мјесечно (Државни архив у Котору, I—2, 26). Овдје, можда, у првом реду долази у обзир Брсково, гдје су Которани имали своју колонију, куће и посједе, а по свој прилици и закупе рудника. Которски златари ишли су у Србију и ради трговине, што се види из више сачуваних докумената (од 1326—37). — Шездесет година доцније, 10. X. 1396, помиње се Маруша, кћи покојног Милатика из Брскова, златара (*Marussa fillia quondam Millatici de Berschova aurificis*), која склапа брачни уговор с једним которским трговцем, доносећи му у мираз 100 перпера, у стварима и новцу (II, 368).

2. — **Помени о бакру.** Као ни брсково злато, тако се — да нам је познато — нигдје у нашој литератури не помиње ни бакар из Брскова. Стари которски споменици пружају два драгоцјена документа о бакру Брскова.

Михо Спица и Мате Абрае изјавили су пред судом, 3. I. 1333, да су примили од Николе Буће 6.000 перпера млетачких, за које су му се обавезали предати у Котору сав бакар који се нађе у Брскову у току од минулог Божића до св. Мартина (11 нов. 1334), рачунајући 1000 фунти по 42 перпера млетачка (*Nos Micho Spica et Mathe Abrae confitemur recepisse a Nicola Buchie sex milia perperorum de Venetorum grossorum pro quibus obligamur sibi dare totum rame quod fiet in Brescotia a festo nativitatis Domini proxime preterito usque ad festum sci Martini proxime venturum conductum in Catharo pro perperis quadraginta duobus de Venetorum grossorum miliare. . .*). У случају, ако одговарајућу количину бакра (143.000 фунти, око 47.000 кг) не би испоручили до одређеног рока, обавезују се исплатити Бући за сваку 1000 фунти 50 перпера млетачких; исто тако, ако не би испоручили Бући сав ба-

кар из Брскова (*de rame de Brescova*), што Бућа може утврдити преко свједока из Брскова (*per teste, quod fuerunt in Brescova*), или ако бакар продају неком другом осим њему, што Бућа може такође провјерити, изузев количине до 20.000 фунти, у том случају намириће му за сваку 1000 фунти 50 перпера млетачких не рачунајући казну по обичају земље. Сваког свједока Николе Буће примају за вјеродостојног, без обзира на прописе Которског статута. Уговор је закључен пред судијом Трифуном Бућом и аудитором Иваном Драгом (I—2, 49).

Исти испоручитељи бакра, Абрае и Спица, изјавили су 26. XII. 1335, да су примили од Николе Буће 8.000 перпера млетачких, за које се обавезују да му предаду у Котору или Дубровнику 200.000 фунти бакра из Брскова (*ducenta miliari a rami de Brescova librarum*) од идућег Ускрса до Мартинадне, под казном од 5 на 6 за годину. Ако бакар не испоруче до одређеног рока, или га током тога времена продају другом лицу осим Николи (*aut si infra dictum terminum de rami predicto alteri personi quam Nicole sepredicto duxerimus exhibendum*), имају му сваку уговорену 1000 фунти бакра платити по 50 перпера (Бућа је платио бакар по 40 перпера). Уговор је склопљен пред судијом Николом Сцити и аудитором Николом, сином учитеља Томе (I—2, 153).

Михо Спица признао је пред судом, 18. I. 1333, да дугује Бисти Премути 7.000 фунти бакра, и обавезује се да му га преда у Котору до Тројичинадне с тим да му Премути тада дадне (још) 100 перпера млетачких. Ако не испуни обавезу, платиће Бисти за сваку хиљаду фунти 60 перпера млетачких (I—2, 57). Овдје се не помиње поријекло бакра; али, судећи по испоручитељу, по свој прилици је ријеч о брсковском бакру. Са својим ортаком, Спица је био обавезан да те године испоручи сав брсковски бакар само Николи Бући, осим мање количине до 20.000 фунти.

3. — **Напомене о купцима и закупцима.** Из наведених докумената видимо: да је главни купац брсковог бакра, бар у години 1333 и 1335, био Никола Петров Бућа, будући славни протовестијар цара Душана. Закупци брсковог рудника бакра били су тада, изгледа, Михо Спица и Мате Абрае. Повластицу им је, вјероватно, израдио сами Бућа, који је већ тада, као главни закупник српских државних царина, био врло утицајан, политички и финансиски, на двору младог краља Душана, с којим се заједно прославио на Велбужду (1330). Претпостављамо: да је Никола Бућа, свакако у споразуму с владаром, давао унапријед новац за закуп брсковог бакра, којим су закупци рудника организовали посао око добијања бакра. Никола се бавио и закупом сребра. Према обавези од 3. IV. 1330, он је имао, са још тројицом компањона, да испоручи једном Которанину 230 фунти чистог сребра за 2770 перпера, — дакле, по 12 перпера фунту (I, 131). М и х а и л о П е т р о в Б у ћ а, брат Николин, бу-

дући дипломата цара Душана, био је закупац олова. За 10.000 перпера купио је једном олова у Трпчи (Јиречек, III, 239). Њихов најближи рођак, Трифун Бућа, који се овдје помиње као годишњи судија и трговац сребром, био је један од најугледнијих Которана свога времена. Он је био изасланик краља Милутина у Дубровачком сенату (1313). Из многобројних докумената которских види се, да су они тројица били најистакнутији организатори трговачких друштава у Котору и трговачких послова са Србијом, Дубровником, Млецима, итд. Трифун је много трговао сребром.

Мате Матијев Абрае припада, такође, угледној которској властеоској породици XIV вијека. Био је аудитор суда 1331. Са Михом Спицом, которским пучанином, окретним трговцем, основао је трговачко удружење, 20. XI. 1331, у које је уложио 1000, а Спица 2704 млетачка перпера (књ. I, 219). Често се помињу као трговци већих количина сребра. Године 1331, 20. XI, обавезали су се млетачком трговцу Филипину де Молино, да му у Цавтату или Будви испоруче (182 фунте) чистог сребра за 1000 златних дуката, по 5 1/2 дуката фунту, под казном од 200 дуката (I, 219). Послејне неколико мјесеци 27. I. 1332, њихови пуномоћници, међу којима је Михаило Петров Бућа, примили су од истог млетачког трговца 1000 златних дуката, да му до Ускрса испоруче одговарајућу количину сребра, рачунајући фунту по 5 2/3 дуката (I, 236). Ту је, свакако, било и сребра из Брскова.

Бисте Премуте (и Бише Прумуте) припада властеоској которској породици. Истиче се као трговац навелико. Трговао је с Дубровчанима, Задранима и Млечићима. Год. 1331 удружио се у трговини с Паском Гучетићем из Дубровника и уложио први пут 7000, други пут 1600 перпера млетачких, а Гучетић свега 4000 перпера (I, 206, 228). У јануару 1332, заједно с Николом, Михаилом и Трифуном Бућом, и још неким Которанима, дао је на зајам Которској општини 600 перпера под 10% интереса. Исте године, примио је у залог за дуг неко земљиште у Брскову. Он је, 1333, према наређењу краља (Душана), имао да испоручи Вратку Друговићу неке ратне справе („болица“ — *bolias?*), за што су јамчили Паскал Бартоли и Гојиша Калић; обавеза је потписана пред судијама, Трифуном Бућом и Марином Голијом (I, 288).

Иво Главати је из угледне которске властеоске породице. Трговао је с Подгорицом, Баром и Улцињем. По уговору од 20. VII. 1329, био је обавезан да са својим компанима: Томом Бугоном, Петром Бизанти и Трифуном Бућом, преда у Котору Трифуну Бући и Бисти Премуте 25.000 фунти доброг бакра по дубровачкој мјери, упротивном, да им намири за сваку хиљаду фунти по 45 перпера млетачких (I, 137). Године 1331 имао је, с

дружином, предати 6.250 фунти бакра Трифуну Бући и Бисти Премути (I, 166). Исте године, продао је Илији Загуровићу из Бара виноград у Прчању, за 600 перпера. Предио украј Прчања, гдје су се налазила имања те породице, и данас се, по тој породици, назива Главати. Ту се одмарао Његош; ту је написао свој тестамент.

С. — К.

РУДНИЧКИ ПЕРПЕРИ

Познато је да је Рудник у Средњем вијеку био важно трговачко и рудничко мјесто у Србији, да је био чувен са свога сребра, бакра и олова и да је имао своју ковницу новца (Јиречек, **Историја Срба**, III (1923), 208); **Енциклопедија** Ст. Станојевића, под **Рудник, Ковнице, Новац**). „Поред Брскова — каже Јиречек — убрзо се јављају и друге ковнице: grossi de Rudnicho од 1333, grossi Nova Berda 1349 и др“ (III, 240). Јиречек наводи и један докуменат у којему се помињу руднички перпери: „de urperperis CLVII grossorum de Rudnicho“ (**Трговачки друмови и рудници Србије и Босне у Средњем вијеку**, Сарајево (1951), 78). Сматра се да су се у Руднику ковали само сребрни грошеви, али не и перпери. „Стари српски владари — каже др. Балдуин Сариа — нису ковали златан новац. Перпери, о којима се говори у повељама, или су инострани златници, или су рачунска јединица“ (**Енциклопедија**, Ст. Ст. под **Новац**). Сариа не спомиње уопште српске перпери (**Енциклопедија**, под **Перпера**).

У которским судско-нотарским књигама има неколико докумената из тридестих година XIV вијека у којима се помињу **руднички перпери**. Сергије Трифунов признаје пред судом, 1. III. 1333, да дугује Николи Грашу 60 перпера рудничких (debere dare Nicole Grasso perperos sexaginta de Rudnico. . . I—2, 67). — Палма пок. Парангаја обавезао се, 26. IV. 1333, да ће у току три године, сваке године по једну трећину, отплатити дуг Петру Гости у износу од 50 перпера рудничких (perperos quinquaginta de Rudnico . . . I—2, 78). — Петар Катена тражи преко суда, 15. IV. 1337, од Трифуна Гуше да му врати дуг од 36 рудничких перпера (de perperis XXXVI de rudnico). Трифун тврди да Петру не дугује рудничке, него крстате перпери (se non debuisse nisi de cruce), и да их је вратио Петровом брату Николи, у присуству Мутуле, који свједочи: да је Трифун дао само 15—20 перпера с крстом. Суд је пресудио да Трифун подмири Петру остатак дуга до 36 перпера (I—2, 260).